

СХЕМЫ БАЯВЫХ АПЕРАЦЫЙ ЯК КРЫНІЦЫ ПА ГІСТОРЫІ ПАРТЫЗАНСКАГА РУХУ НА МАГІЛЁЎШЧЫНЕ

І. А. Пушкін

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт харчавання
г. Магілёў, Беларусь

Нягледзячы на публікацыю абагульняючых прац па гісторыі Беларусі [1, 2], асноўнымі крыніцамі па Вялікай Айчыннай вайне з'яўляюцца архіўныя матэрыялы. Вялікая колькасць якіх пакуль не ўведзена ў навуковы зварот. Большая частка дакументаў, якія асвятляюць змаганне мясцовага насельніцтва ў складзе падпольнага і партызанскага руху захоўваецца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь. Намі ў Дзяржаўным архіве грамадскіх аб'яднанняў Магілёўскай вобласці выяўлены цікавыя крыніцы – схемы баявых аперацый партызан на тэрыторыі Магілёўшчыны.

У справе 292 (фонд 4317 «Бабруйскі абкам КПБ», вопіс 24) захоўваюцца 32 схемы. Цяжка вызначыць, калі яны складаліся начальнікамі штабоў партызанскіх адзінак. Хутчэй за ўсё, значна пазней за той час, калі адбылася падзея. Гэта было выклікана сакрэтнасцю і небяспекай. Тым не менш, на нашу думку, значная частка, верагодна, была створана ў 1944–1945 гг. Гэта пажоўклывы, патрэпаны аркушы паперы, змест якіх дазваляе дэталізаваць падзеі, месца, асаблівасці рэльефу і тактыкі дзеянняў партызан, даведацца некаторыя прозвішчы камандзіраў і партызан – удзельнікаў падзеі. Тут прыводзяцца назвы і кароткі каментар схем у парадку іх размяшчэння ў архіўнай справе.

Дзеянні партызанскай брыгады № 101 імя А. Неўскага па разбурэнню чыгункі Гомель – Лунінец паміж станцыямі Мікашэвічы і Жыткавічы 03.08.1943 г. Складзена начальнікам штаба брыгады № 101 маёрам Ігнашчанка (Ігнащенко) 14.07.1944 г. [3, арк. 1].

Разгром карнага атраду «СС» каля вёскі Аземля (Оземля) Кастрычніцкага раёну 04.03.1942 г. партызанскімі атрадамі Храпко, Шваякова і Лівенца (1-я і 2-я Бабруйскія брыгады) [3, арк. 2].

Сустрэчны бой 1-й Бабруйскай чырвонапартызанскай брыгады з нямецкім карным атрадам 14.04.1943 г. у раёне вёсак Осы, Каласы, Межнае [3, арк. 3].

Разгром 18.11.1942 г. варажага эшалону 752 партызанскімі атрадам на чыгунцы Мінск – Бабруйск у 5,5 км на ўсход ад станцыі Талька. Пазначана, што асабліва адзначыліся дыверсійныя групы Кажушко, Судзіна, Гараніна [3, арк. 4].

Разгром 23.11.1942 г. варожага эшалону 752 партызанскім атрадам на чыгунцы Мінск – Бабруйск у 4 км на паўночны захад ад станцыі Вярэйцы. Адзначыліся дыверсійныя групы Кажушко, Шылава [3, арк. 5].

Стан абароны падраздзяленняў 118 гвардзейскага стралковага палка 1-й Бабруйскай партызанскай брыгады на 18.00 09.12.1943 г. і змяніўшых яго партызанскіх атрадаў № 751, 752, 753 Бабруйскай брыгады. Кавалак абароны здаў гвардыі капітан Глотаў, прыняў начальнік штабу 1-й Бабруйскай партызанскай брыгады старшы лейтэнант Крамнёў [3, арк. 6].

Арганізацыя разгрому паліцэйскага гарнізона ў вёсцы Протасы Парыцкага раёну 27.04.1943 г. партызанамі брыгад Лівенцава (1-я Бабруйская брыгада), Паўлоўскага, Канавалава [3, арк. 7].

Падрыў 06.08.1943 г. з 1.20 да 3.00 чыгункі Мінск – Бабруйск у 2,5 км на паўднёвы ўсход ад станцыі Ясень атрадамі 1-й Бабруйскай партызанскай брыгады. Удзельнічалі 1 і 2 роты 752 атрада, 753 атрад [3, арк. 8].

Варта ўгадаць, што ў акупацыю дзейнічала Бабруйскае падполле, якое налічвала 29 груп (больш за 500 чал.), у тым ліку групы С. З. Крамнёва, В. І. Лівенцава і інш. У студзені 1942 г. пад пагрозай правалу частка падпольшчыкаў зышла ў партызаны. Больш за 150 падпольшчыкаў у снежні 1941 г. – студзені 1942 г. стварылі 752-і партызанскі атрад, на базе якога была сфарміравана 1-я Бабруйская партызанская брыгада [4, с. 251–252]. Віктар Ільч Лівенцаў (1918 г.н.), уладжэнец Расіі, адзін з кіраўнікоў партызанскага руху ў Магілёўскай вобласці, Герой Савецкага Саюза (1944). 3 лістапада 1941 г. – камандзір партызанскага атрада, з лютага 1943 г. – 1-й Бабруйскай партызанскай брыгады. Партыйны і дзяржаўны дзеяч БССР (1978–1986 гг., кіраўнік спраў ЦК КПБ) [5, с. 361]. Фёдар Іларыёнавіч Паўлоўскі (1908–1989), уладжэнец Украіны, Герой Савецкага Саюза (1941). У 1942–1943 гг. – камандзір партызанскай брыгады, якая насіла яго імя, пазней – 123-я Акцябрская імя 25-годдзя БССР партызанская брыгада. Адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху ў Беларусі [6, с. 440].

Знішчэнне чыгуначнага маста на рацэ Талька каля чыгуначнай станцыі Талька ноччу з 8 на 9 кастрычніка 1942 г. байцамі 12-й партызанскай кавалерысцкай брыгадай імя Сталіна [3, арк. 9].

Разгром нямецка-паліцэйскага гарнізона ў вёсцы Горкі Чэрвеньскага раёна 12-й партызанскай кавалерысцкай брыгадай імя Сталіна. Узгаваяюцца: рота Папова, эскадрон Філаценкава, узвод пад камандаваннем Самсонава, узводы Цяплінскага (Теплинского), Рожына [3, арк. 10].

Бой 06.01.1943 г. у вёсцы Каменічы Асіповіцкай ВАГ (брыгада Каралёва). Удзельнічалі ўзводы атрадаў «За Савецкую Беларусь», Семкіна,

артылерыйская батарэя (76 мм) атрада Ціхамірава, 2 роты атрада імя Сталіна, рота атрада Ціхамірава [3, арк. 11].

Блакада партызан Асіповіцкага раёну з 01 па 12 мая 1944 г. На схеме пазначаны месцы дыслакацыі партызан, маршруты руху партызан у трохкутніку Пухавічы – Чэрвень – Свіслач – Пухавічы [3, арк. 12].

Арганізацыя партызанскай засады 26.11.1942 г. на шляху Асіповічы – Свіслач, 1 км на ўсход ад вёскі Вяззе, 752 партызанскім атрадам. У засаду трапіла калона гітлераўскіх аўтамашын, якая ехала з вёскі Вяззе ў бок вёскі Орча [3, арк. 13].

Разгром 31.12.1942 г. (22.00) 752 партызанскім атрадам варожага эшалону з афіцэрскім складам на чыгунцы Мінск – Бабруйск, 1 км на ўсход ад станцыі Татарка [3, арк. 14].

Аперацыя па знішчэнню рэж 03.08.1943 г. на чыгунцы паміж станцыямі Асіповічы III і Татарка партызанскім злучэннем генерал-маёра Каралёва. Партызанскія атрады размяшчаліся ад станцыі Асіповічы III у бок станцыі Татарка: імя Ракасоўскага, імя Калініна, імя Леніна, імя Сумчанка, «За Савецкую Беларусь», імя Сталіна [3, арк. 15].

Разгром гарнізона Фалічы партызанамі брыгады № 100 імя Кірава 19.06.1943 г. Начальнікам штаба брыгады № 100 быў Папоў. На схеме таксама, акрамя атрадаў 100 брыгады, узгадваецца атрад Абабкава брыгады імя Чкалава. Фалічы – чыгуначная станцыя паміж Старымі Дарогамі і Дараганавы [3, арк. 16].

Аперацыя па разгрому 16.07.1943 г. групы Дразненскай паліцыі партызанамі брыгады № 100 імя Кірава. Падзея адбылася на шляху паміж вёскамі Шаптычы і Залужжа ў бок Дразні. Было перахоплена каля 40 падвод [3, арк. 17].

Разгром 27.04.1944 г. гітлераўскага батальёну 92-й танкавай дывізіі, які размяшчаўся ў вёсках Столпішча, Дзяржынскае (Кіраўскі раён) [3, арк. 18] (захавалася толькі частка схемы, цалкам – глядзі дакумент на арк. 21).

Утрыманне шашы Магілёў – Бабруйск у перыяд 1942–1944 гг. Атрадамі Кіраўскай ваенна-аператыўнай групы (ВАГ). Камандзір ВАГ – Свірыд. На схеме пазначана каля, дзе і калі ўздоўж шляху партызаны ладзілі засады [3, арк. 19].

Правядзенне рэйкавай вайны 03.08.1943 г. на чыгунцы Магілёў – Рагачоў паміж станцыямі Ст. Сяло і Рагачоў партызанскімі атрадамі Кіраўскай ВАГ пад камандаваннем Свірыда. Партызанскія атрады – 539-ы каля Ст. Сяло; 100, 538 і 537 каля Рагачова [3, арк. 20].

Разгром 27.04.1944 г. атрадамі Кіраўскай ВАГ гаспадарчай часткі 134-й нямецкай пяхотнай дывізіі і асобнага батальёна 92-й танкавай дывізіі ў раёне вёсак Казулічы, Падрэчча, Столпішча, Дзяржынскі

непадалёку ад Кіраўска. Удзельнічалі 100, 537, 538 партызанская атрады [3, арк. 21].

Разгром нямецка-паліцэйскага гарнізона ў райцэнтры Клічаў 20.03.1942 г. Паказана падрабязнае размяшчэнне гітлераўскіх і партызанскіх частак. Узгадваюцца атрады № 128 Свістунова, атрады № 277 Ізоха, партызанскі атрады Лівенцава [3, арк. 22]. Гэты факт асвятляўся ў мастацкім фільме «Сакратар райкама». 277-ы Клічаўскі партызанскі атрады быў адным з першых у Беларусі [7, с. 41]. Гарнізон гітлераўцаў налічваў 250 чал. Асноўны ўдар нанеслі атрады Клічаўскі (камандзір А. С. Юркаўцаў) і В. І. Лівенцава, з поўначы атрады В. П. Свістунова. Удзельнічаў таксама (прыкрываў) 620-ы атрады В. М. Сырцова. Уначым баі Клічаў поўнасьцю быў вызвалены партызанамі, якія яго ўтрымлівалі тры месяцы. У выніку – вызваленне ўсяго Клічаўскага раёна і стварэнне Клічаўскай партызанскай зоны [8, с. 202].

Разгром нямецкага гарнізона ў м. Пагост партызанамі Клічаўскай ВАГ у ноч з 8 на 9 красавіка 1944 г. [3, арк. 23]. Клічаўская ВАГ была створана 06.04.1943 г. (з 1942 – Клічаўскі апэратыўны цэнтр) і падпарадкоўвалася Магілёўскаму падпольнаму абкаму КПБ.

Разгром нямецкага гарнізона ў м. Пагост партызанамі Клічаўскай ВАГ у ноч з 8 на 9.04.1944 г. Падрабязная схема Пагоста, размяшчэння і дзейнасці партызан атрадаў № 208, 277, 278 [3, арк. 24].

Бой партызанскага атрада імя Гуляева 5.09.1943 г. у вёсцы Панічы (каля вёсак Каты, Замошша). У гэтым баі загінуў камандзір атрада Гуляеў [3, арк. 25].

Разгром нямецкага гарнізона ў м. Любань 07.11.1941 г. партызанамі 25-й брыгады імя Панамарэнка [3, арк. 26]. На момант бою наўрад ці брыгада насіла імя Панамарэнкі. Гэта сведчыць аб тым, што частка схем складалася пасля вызвалення Беларусі ў 1944 г.

Разгром 22.02.1942 г. гітлераўскага гарнізону на станцыі Муляроўка партызанскай брыгадай № 123 Героя Савецкага Саюза Паўлоўскага. Станцыя знаходзілася на поўнач ад Петрыкава, на рацэ Бобрык [3, арк. 27].

Аперацыя па знішчэнню рэак 11.08.1943 г. партызанамі брыгады № 225 на чыгунцы Гомель – Лунінец, паміж станцыямі Жыткавічы і Старушкі [3, арк. 28].

Баявыя дзеянні 11.08.1943 г. па знішчэнню чыгункі і яе аховы на ўчастку Мінск – Дзяржынск у раёне станцый Фаніполь – Волкавічы. Прымалі ўдзел партызаны атрадаў імя Фрунзе, Дзяржынскага, Кірава, Суворова, Будзённага. Атрады імя Астроўскага забяспечваў засады на выпадак падыходу да гітлераўцаў падмацавання [3, арк. 29].

Бой 10.02.1943 г. брыгады імя Чапаева з карнай экспедыцыяй гітлераўцаў у лесе Арлікоўскі. Карны атрады ішоў з захаду, з Смаляціч у бок

вёсак Старыны, Калкі, Смолічы. Удзельнічалі партызаны атрадаў імя Шчорса, Жукава, Чапаева [3, арк. 30].

Разгром 16.07.1942 г. паліцэйскага гарнізона на чыгуначнай станцыі Цімкавічы ў Капыльскім раёне партызанскімі атрадамі імя Шчорса, Будзённага, Чапаева, Катоўскага, брыгадай імя Чапаева [3, арк. 31].

Умацаванні і сістэма агню гітлераўскага гарнізона Старобіна падчас бою і вызвалення 29.06.1944 г. Старобіна партызанскай брыгадаю № 101 імя А. Неўскага. Старобіна партызаны ўтрымлівалі тое сутак да падыходу частак Чырвонай арміі. Баі на вуліцах вялі партызаны атрадаў імя Сталіна, Гуляева, Бондараўца, Варашылава [3, арк. 32].

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Гісторыя Беларусі: у 6 т. Т. 5: Беларусь у 1917–1945 гг. / А. Вабішэвіч [і інш.]; рэд. калегія: М. Касцюк (гал. рэдактар). – Мінск: Экаперспектыва, 2006. – 613 с.

2. Гісторыя беларускай дзяржаўнасці ў канцы XVIII – пачатку XXI ст.: у 2 кн. / М. У. Смяховіч [і інш.]; рэдкал.: А. А. Каваленя [і інш.]. – Мінск: Беларус. навука, 2012. – Кн. 2. – 654 с.

3. Схемы баявых аперацый партызанскіх брыгад і атрадаў, якія дзейнічалі на тэрыторыі Бабруйскай вобласці // Дзяржаўны архіў грамадскіх аб'яднанняў Магілёўскай вобласці (ДАГАМаг). – Ф. 4317. Воп. 24. Спр. 292.

4. **Рогаў, А. Б.** Бабруйскае патрыятычнае падполле: у 6 т. / А. Б. Рогаў // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – Мінск: БелЭн, 1993. – Т. 1. – С. 251–252.

5. **Лівенцаў, В. І.** Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / В. І. Лівенцаў. – Мінск: БелЭн, 1997. – Т. 4. – 361 с.

6. **Паўлоўскі, Ф. І.** Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / Ф. І. Паўлоўскі. – Мінск: БелЭн, 1999. – Т. 5. – 440 с.

7. **Лемяшонак, У.** Партызанскі рух у Вялікую Айчынную вайну / У. Лемяшонак // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск: БелЭн, 1999. – Т. 5. – 413 с.

8. Клічаўскія баі 1942, 1943 // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск: БелЭн, 1997. – Т. 4. – 202 с.

